4 րուբլ և Ագուլիսից, Յովհաննէս Պապեանցից 8 րուբլ: Նախկին 600 րուբլ փողերի հետ կանի 612 րուբլ:

—

Տօն օրերին, բացի Նոր տարու օրը, «Մշակի» խմբագրատունը բաց կը լինի ամեն օր առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև 2 ժամը, իսկ կէսօրից յետոյ 4 ժամից մինչև 5 ժամը:

—

Առաջիկայ 1882 թւի «Մշակի» առաջին համարը կը հրատարակվի, ինչպէս հրատարակվեցաւ ներկայ տարին, յունվարի 8-ին կամ 9-ին:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. կօնդրատէնկօյից նրա խմբագրութեամբ հրատարակած «Կովկասեան Օրացոյցը» (Кавказскій Календарь) ռուսերէն լեզուով: Ինչքան կարողացանք նկատել, այս տարի «Կովկասեան Օրացոյցը» մեծ խնամքով է հրատարակված: Օրացոյցի մէջ կայ գեներալ Տէր-Ղուկասովի կենսագրութիւնը, հանգուցեալի պատկերով, նոյնպէս և գեներալ Խօղլկօփ կենսագրութիւնը: Օրացոյցը շատ հարուստ է ամեն տեսակ տեղեկութիւններով: Գինը օրացոյցի 1 րուբլ 50 կօպէկ է, իսկ փօստի ծախսով 1 րուբլ 75 կօպէկ: Ծախվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառների մօտ: Մոռացանք յիշել որ օրացոյցն ունի և Կովկասի գեղեցիկ քարտէզը: Ամբողջ գիրքը շատ վայելուչ տեսք ունի և շատ մաքուր կերպով է հրատարակված:

—

«Заря» լրագիրը բանակռւելով Ակսակօվի «Русь» լրագրի դէմ, ասում է որ մի ազգութիւն այն ժամանակ կարելի է զօրեղ և քաղաքակիրթ անուանել, երբ նա իր հպատակ միւս այլազգիներին կլանում է աննկատելի կերպով, քաղաքակրթական ճանապարհով և ոչ թէ բռնի միջոցներով կամենում է ա ս ի մ ի լ ա ց ն ե լ: Բռնի միջոցներով ընդհակառակն, կարելի է միմիայն իրանից յետ մղել ուրիշ ազգութիւնները:

—

«Новое Время» խօսելով այն լուրի մասին, որ գիմնազիաների մէջ ուսում առնելու վճարը պէտք է աւելացվի, ասում է որ գիմնազիաների խորհրդներից շատերը ընդդէմ են այդ նոր կարգադրութեան մտցնելուն: Լրագիրը աւելացնում է որ ադմինիստրացիան պէտք է նպաստի ուսման հեշտութեանը ժողովրդի մէջ:

—

«Гусли» լրագիրը հետևեալ համաք է անում: Ակսակօվ քաղցր երազ է տեսնում որ հասարակական այլ և այլ հարցեր վճռելու համար, բացի իրանից, կանչվեցան որպէս էկսպերտներ այնպիսի անձինք, որոնք մի քանի դար առաջ արդէն մեռած են, ինչպէս օրինակ, Սիլվէստր (Դոմօստրօյի հեղինակը), Իլիա Մուրօմէց (ռուսաց լեգենդական անձնաւորութիւն) և ռուսաց առաջին ժամանակագիր Նէստոր:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

„National“ լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, պատգամաւորների ժողովի բացումից յետոյ մինիստրութիւնը մտադիր է ներկայացնել ժողովին մտադրված օրինագծների լիակատար ցուցակը: Իւրաքանչիւր մինիստր կառաջարկի այն վերանորոգութիւնները, որոնց նա անհրաժեշտ է համարում իր բաժնի մէջ: Ասում են, որ ի միջի այլոց պատերազմական մինիստր Կամպենօն արդէն պատրաստ ունի զօրքերի վերակազմութեան ամբողջ նախագիծը: Ինչ կը վերաբերի ֆինանսների մինիստրի նախագծին երկաթուղիների մասին, նա նորերումս այդ նախագիծը բացատրեց փարիզի բօրսային միջնորդներին: Հերքելով այն լուրը, իբր թէ նա կամենում է հրաժարվել մինիստրի պաշտօնից, Ալեն Տարժէ յայտնեց, որ նա զբաղված է աշխատանքներով 1883 թուականի բիւջէտը կազմելու համար: Քանի որ Ալեն Տարժէ չէր ընդունել մինիստրութիւնը, նա կողմնակից էր այն նախագծի, որ պետութիւնը յետ գնէ երկաթուղիները: Երբ նա ընդունեց մինիստրութիւնը, շատերը կարծում էին, որ նա կիրագործի այդ նախագիծը: Բայց այս ենթադրութիւնը սխալ յայտնվեցաւ: Ալեն Տարժէ հասկացրեց, որ նա պատրաստ է բաւականանալ յետ գնելով Օրլէանի ընկերութեան երկաթուղիները, որովհետև այդ նախագիծը արդէն յանձնված է պարլամենտական մասնաժողովի քննութեանը: Մինիստրի խօսքերի համեմատ կառավարութիւնը այդ դէպքում յոյս ունի պատգամաւորների ժողովի բարեմտութեան վրա: Մինիստրին հարցրին, արդեօք կայ դիտաւորութիւն փոքրացնել պետական պարտքերի տոկոսները, բայց նա այդ հարցին անորոշ պատասխան տուեց: Մինիստրի խօսքերի համեմատ կառավարութիւնը դեռ ևս չէ սկսել այդ հարցի քննութիւնը և որ նա մօտ ապագայում չի լուծվի:

Գամբետտայի և ներքին գործերի մինիստր Վալդեկ Րուսսօի մէջ անհամաձայնութիւն է ծագել մի քանի դօկումենտների պատճառով ներքին վարչութեան վերաբերութեամբ, որոնց առաջին մինիստրը կամենում էր հաղորդել մի օտար կառավարութեան, որ խնդրել էր այդ դօկումենտները: Վերջի վերջոյ ներքին գործերի մինիստրը ենթարկվեցաւ Գամբետտայի կարծիքին, որ իր վրա առաւ պատասխանատուութիւնը այդ գործի համար:

Ցայտնի մայօր Լաբօրդեր ընդունեց սենատի անդամի կանդիդատութիւնը, որ նրան առաջարկեցին փարիզի արմատականները: 1877 թուականին, երբ մայիսի 16-ի մինիստրութիւնը մտադիր էր պետական յեղափոխութիւն գործել, մայօր Լաբօրդեր հրապարակապէս հրաժարվեց հպատակվել իշխանութեան „յանցաւոր“ կարգադրութիւններին և դրա համար ենթարկվեցաւ վարչական պատժի: Երբ իշխանութիւնը անցաւ հանրապետականների ձեռքը, նա նորից ստացաւ իր պաշտօնը: Այժմեան կառավարութիւնը անբաւական է այդ զինուորականի քաղաքական միջամտութեննից և պատերազմական մինիստրը առաջարկում է Լաբօրդերին կամ մնալ իր պաշտօնի մէջ և կամ հրաժարվել պաշտօնից և այնուհետև քուէարկվել սենատի անդամ լինելու համար: Գամբետտայի լրագիրները ցաւակցութիւն են յայտնում, որ Լաբօրդեր ընդունեց արմատականների առաջարկած կանդիդատութիւնը, բայց չեն համարձակվում ուղղակի յարձակվել մի մարդու վրա, որին դեռ նորերումս նրանք պաշտպանում էին: Փարիզի արմատականները Լաբօրդերին սենատի անդամ ընտրելով, կամենում են բողոքել Գամբետտայի մինիստրութեան դէմ, որ մի քանի յետադիմականներին զինուորական նշանաւոր պաշտօններ յանձնեց:

Ֆրանսիական կառավարութեան պաշտօնական լրագրի մէջ յայտնված է, որ պահպանողական հրապարակախօս Վէյս արտաքին գործերի մինիստրութեան քաղաքական բաժնի կառավարիչ է նշանակված: Մի քանի տարի առաջ հանրապետական կառավարութիւնը հեռացրեց Վէյսին ծառայութենից իբրև յետադիմականի: Նրա պաշտօնը առաջ վարում էր բարօն Կուրսէլ, որ այժմ ֆրանսիական դեսպան է նշանակված Բերլինի մէջ: Այն պատճառները, որոնք դրդեցին Գամբետտային պաշտօն տալ Վէյսին, դեռ ևս մեկնված չեն, բայց անտարակոյս է, որ Գամբետտա աշխատում է կողմնակիցներ ունենալ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնների մէջ:

Ներքին գործերի մինիստր Վալդեկ Րուսսօ ուղևորվեցաւ Ֆրանսիայի հարաւը և այդ ճանապարհորդութիւնը առիթ տուեց լրագիրներին պնդելու, որ մինիստրների մէջ անհամաձայնութիւն է տիրում: Կառավարչական լրագիրները հաւատացնում են, որ մինիստրների մէջ կատարեալ համաձայնութիւն է տիրում և որ ներքին գործերի մինիստրի ճանապարհորդութիւնը ոչինչ կապ չունի քաղաքական պատճառների հետ:

ԱՆԳԼԻԱ

—

Ներկայումս կանանց փակված կալուածական միութիւնը հրատարակեց հետևեալ ազդարարութիւնը: „Իռլանդացի կանանց: Քաջալերվեցէք, կանանց կալուածական միութիւնը ընկճված չէ, նա մնում է հանդիստ և սպառնալի: Մենք սպասում ենք թշնամուն: Արդէն տասն և մէկ ամիսներ անցան այն ժամանակից, երբ Միխայիլ Դեվիտ դիմեց իռլանդական կանանցը, հրաւիրելով նրանց հայրենիքի վերածննդեան համար պատերազմողների շարքն անցնել: Իռլանդացի կանայք, ներկայումս ձեզանից է կախված մեր երկրի վիճակը: Ժամանակ է կատարել մեր կոչումը: Պնդեցէք ժողովրդին, համոզեցէք, որ նա հետևի իր բանտարկված առաջնորդների խորհրդներին: Զգուշ կացէք: Եթէ ձեզանից մէկին կալանաւորեն, թող մի ուրիշը նրա տեղը բռնէ, եթէ նա մինչև անգամ փոքր աղջիկ էլ լինի: Մեր միջոցների աղբիւրները անսպառելի են: Մենք պաշտպանում ենք իրաւունքի, արդարութեան, օրէնքի և հայրենիքի գործը: Տէր, փրկիր Իռլանդիան“:

Լօնդօնի լօրդ-մէրի բացած ստորագրութիւնը Իռլանդիայի մէջ սեփականութիւնը պաշտպանելու համար մինչև այժմ 7,000 ֆունտ ստերլինգ տուեց, իսկ ստորագրութիւնը յօգուտ իռլանդացի լենդլօրդերի չըքաւոր կանանց 10,000 ֆունտ ստերլինգ տուեց: Պահպանողական „Standard“ լրագիրը խոստովանում է, որ հասարակութիւնը սառնութեամբ վերաբերվեցաւ այդ ձեռնարկութեանը: Ի զուր էր հաւատացնում լօրդ-մէրը, որ նուիրատուութիւնները հաւաքելով, նա քաղաքական դիտաւորութիւններ չէ ունեցել: Նրա խօսքերին ոչ ոք չը հաւատաց: Կալուածական միութեան լրագիրը արգելվեցաւ Դուբլինի մէջ և այդ պատճառով սկսվեց հրատարակվել Լօնդօնի մէջ:

Իռլանդիայի մէջ ենթադրված էր եկող

համար մի քանի ձայներ բարձրացան: Մենք չենք կարող ուշադրութիւն չը դարձնել այդ ձայներից մէկի վրա, որ իր ճառի մէջ, իր ամբողջ պերճախօսութիւնը թափելով, աշխատում էր ապացուցանել, որ 2,500 րուբլին բաւական չէ առաջին տարվայ համար, որովհետև Ներսիսեան դպրոցը մեծ կարօտութիւններ ունի, պէտք է օգնել նրան.... Մենք զարմանում ենք, որ պ. ճառախօսը մոռացաւ յիշել և Էջմիածնի ճեմարանը, որը մօտ կէս միլիօն դրամագլուխ ունի, ուր վեցհազարանոց և հինգ հազարանոց վարժապետներ կան, և չառաջարկեց դրանց ևս օգնել...

Մեր հասարակական գործունէութեան հիւանդոտ կողմերից մէկն այն է, որ մեր մէջ ընդհանուր շահեր չը կան, այլ ամեն մարդ, որ փոքրի շատէ դեր է խաղում, միշտ աշխատում է ամեն ինչ դէպի իր կողմը քարշ տալ: Պ. ճառախօսը Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձու է, մի դպրոցի, որ իր նիւթական արդիւնքներով մեր ամենապահով դպրոցներից մէկը պէտք է համարել. Իւրաքանչիւր տարի 30—40 հազար րուբլ եկամուտ ունի: Այժմ հիմնվել է մի բարեգործական ընկերութիւն: Ինչու չաշխատել և նրա փողերն էլ քարշ չը տալ դէպի Ներսիսեան դպրոցը, որ նրա մէջ գործողների սնունդը աւելի պարարտ ու ճոխ լինի, որ նրանք չը նախանձվեն իրանց ճեմարանական եղբայրակիցների փառքին.... Թող մեր ողորմելի ծխական դպրոցները սովամահ լինեն, թող մեր հազար ու մէկ պէտքերը անկատար մնան, թող Հայաստանից մեր քաղաքը եկած մշակները գիշերները պառկելու տեղ չունենան,—միայն Ներսիսեան դպրոցի վարժապետների ջիբերը պէտք է լցվին...

Նախահաշիւի խնդիրը վերջանալուց յետոյ ժողովը անցաւ խորհրդի հինգ փոխանդամների ընտրութեանը: Առաջարկվեցաւ քուէարկել եօթն անձանց, որոնցից քուէների մեծամասնութեամբ ընտրվեցան հետևեալները՝ պ. պ. Ն. Տէր-Յակոբեան, Ա. Քիշմիշեան, Ս. Սպանդարեան, Յ. Ծովիանեան, և բժ. Մէլիք-Բէգլարեան:

Խորհրդի ներկայացրած երկրորդ խնդիրը, որ վերաբերում էր տեղական վարչութիւնների և մասնաժողովների համար կազմած հրահանգների քննութեանը, յետաձգվեցաւ հետևեալ ընդհանուր ժողովին: Միայն որոշվեցաւ, որ ընկերութեան խորհուրդը իր կազմած հրահանգները, որոնք բաղկանում են 20 յօդուածներից, մինչև հետևեալ ընդ. ժողովի կայանալը, կամ տպագրել տայ հայոց լրագրներում, կամ առանձին տետրակով մի-մի հատ ուղարկէ ընկերութեան անդամներին, որ նախապատրաստվեն խնդրի քննութեան համար:

Տեղական վարչութիւններ և մասնաժողովներ կոչվում են, կանոնադրութեան համեմատ, ընկերութեան այն վարչութիւնները, որ գտնվում են Թիֆլիսից դուրս, Կովկասի և Անդրկովկասի զանազան քաղաքներում կամ տեղերում: Այդ վարչութիւնները կազմում են կենտրօնական վարչութեան (որ Թիֆլիսումն է) այլ և այլ ճիւղերը: Եւ որովհետև բազմաթիւ օրինակներով ապացուցված է, որ գաւառացիք իրանց առատաձեռն նուէրներով աւելի նպաստամատոյց են լինում որ և իցէ բարեգործական հիմնարկութեան, քան անտարբեր Թիֆլիսեցիները,—այդ կէտից նայելով, պէտք է տեղական վարչութիւնների և մասնաժողովների վրա մեծ ուշադրութիւն դարձնել: Բայց քանի որ ընկերութեան խորհրդի կազմած հրահանգները աչքի առաջ չունենք *), մենք այդ մասին խօսել չենք կարող, թէ ո՛ր աստիճան նըպատակայարմար են այդ հրահանգները: Միայն աւելորդ չենք համարում առաջիկայ ընդհանուր ժողովի ուշադրութիւնը դարձնել հետևեալ կէտերի վրա. Նախ, որքան կարելի է, հեռու պահել տեղական վարչութիւնները և մասնաժողովները անչափ կենտրօնականութիւնից, չը կաշկանդել նրանց գործունէութիւնը, այլ աւելի արձակ ասպարէզ տալ ինքնուրոյնաբար աճելու և զարգանալու: Այդ կարող է լինել այն ժամանակ, երբ կենտրօնական վարչութիւնը, այսինքն ընկերութեան խորհուրդը, բաւ չափու ազատութիւն կը տայ տեղական վարչութիւններին գործել իրանց տեղային պայմանների համեմատ և ամեն մի հարցի համար չը դիմել կենտրօնական խորհրդի լուծումներին: Մի այսպիսի ձևական յարաբերութիւնը ուրիշ օգուտ չէ կարող ունենալ, բայց միայն դանդաղացնել գործի ընթացքը և զբաղեցնել մարդիկներին աննպատակ փօրմալիստիկայով: Երկրորդ, համաձայն ընկերութեան կանօնադրութեան 49 յօդուածին, տեղական վարչութիւնները և մասնաժողովները իրանց կարգադրութեան ներքոյ գտնվող գումարներից հարկաւոր մասը թողնում են ընթացիկ ծախքերի համար, նախահաշիւի որոշման համաձայն, իսկ մնացորդը առանց յետաձգութեան ուղարկում են կենտրօնական խորհրդին:—Մեր կարծիքով, գոնէ առաջին տարվայ ընթացքում, պէտք է տեղական վարչութիւնների ծախքերից մնացորդ գումարները թողնել իրանց ձեռքում և պահանջել այն ժամանակ, երբ այդ գումարները մի նշանաւոր քանակութեան կը հասնեն:

Այսքանը բաւական ենք համարում, սպասելով տեղական վարչութիւնների համար խորհրդի կազմած հրահանգների քննութեանը, որը մեզ համար մեծ կարևորութիւն ունի:

***

*) Այդ տողերը գրելու վրա էի, երբ «Մշակի» 242 համարի լուրերի մէջ կարդացի, որ հրահանգները արդէն տպված են: